

Beata Bieńkowska • Piotr Kruszyński
Cezary Kulesza • Piotr Piszczek

WYKŁAD PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

redakcja naukowa
prof. dr. hab. Piotr Kruszyński

Temida 2

Białystok 1998

Poszczególne rozdziały napisali:

Beata Bieńkowska - II; III; IV pkt 1

Piotr Kruszyński - I, X, XIII; XIV

Cezary Kulesza - IV pkt 2, V, VI, VII, VIII, IX, XI, XII, XIII;
XV-XVIII; XXIV

Piotr Piszczek - XIX-XXIII; XXV

© Copyright by Temida 2
Białystok 1998

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem, bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 83-86137-56-8

Opracowanie graficzne okładki
Jerzy Banasiuk

Układ typograficzny
Krzysztof Kruuszewski

Redaktor techniczny
Jerzy Banasiuk

Wydawca: **Temida 2**

Przy współpracy i wsparciu finansowym Wydziału Prawa
Uniwersytetu w Białymstoku

Druk: ORTHDRUK, Białystok, tel. 742-25-17

POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

1. Zagadnienia wprowadzające

Postępowanie przygotowawcze to wstępne stadium procesu karnego, służące przygotowaniu postępowania sądowego. Jest to zasadniczo etap niezbędny, aczkolwiek w szczególnych trybach postępowania może on ulec znacznej redukcji (postępowanie uproszczone), bądź nie wystąpić w ogóle (postępowanie z oskarżenia prywatnego).

W porównaniu z postępowaniem sądowym cechuje ten etap procesu zasadniczo inkwizycyjny charakter, wynikający z ograniczenia praw stron oraz ograniczenia jawności tego postępowania do jawności wewnętrznej, czyli zapewnienia możliwości zapoznawania się z przebiegiem i jego wynikami stronom procesowym.

Istotę postępowania przygotowawczego oddają przede wszystkim cele, jakie ma ono osiągnąć. Art. 297 kpk z 1997 r. zalicza do nich:

- 1) ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo,
- 2) wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy,
- 3) zebranie danych dotyczących osoby oskarżonego, jego stosunków rodzinnych i majątkowych, co może być połączone z wywiadem środowiskowym (art. 213 i 214 kpk),
- 4) wyjaśnienie okoliczności sprawy, w tym ustalenie rozmiarów szkody,
- 5) zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów (funkcja przygotowawcza).

Ponadto § 2 art. 297 stwierdza, iż w postępowaniu przygotowawczym należy dążyć także do wyjaśnienia okoliczności, które sprzyjały popełnieniu czynu (**funkcja profilaktyczna**).

O ile kodeks postępowania karnego z 1969 r. (dalej powoływany jako d. kpk) do zadań tego etapu procesu zaliczał m.in. „zebranie i utrwalenie dowodów dla sądu” (art. 261 pkt 5 d. kpk), to w nowym kodeksie ograniczono je do „zebrania, zabezpieczenia i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów” (art. 297 § 1 pkt 5). Nie jest już także zadaniem postępowania przygotowawczego „wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy” (art. 261 pkt. 2 d. kpk), a jedynie „wyjaśnienie okoliczności sprawy, w tym ustalenie rozmiarów szkody” (art. 297 § 1 pkt 4 kpk). Mimo że kpk z 1997 r. nie określił wśród zadań postępowania przygotowawczego, komu ma służyć „zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów” (art. 297 § 1 pkt 5), to jednak przynajmniej w przypadku dochodzenia można zasadnie przyjąć, iż jego wyniki służyć będą z reguły oskarżycielowi publicznemu do wnoszenia i popierania na rozprawie oskarżenia, a nie dla wyrokującego sądu jako podstawa orzeczenia. Tego typu rozwiązanie powinno zwiększyć znaczenie rozprawy głównej i rolę zasady bezpośredniości postępowania dowodowego na tej rozprawie.

2. Fazy postępowania przygotowawczego

Podstawą faktyczną wszczęcia postępowania przygotowawczego jest uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 303 kpk). Takie podejrzenie organ postępowania przygotowawczego może powziąć albo wskutek własnych działań (w szczególności czynności operacyjno-rozpoznawczych), bądź też wskutek złożenia przez obywatela zawiadomienia o przestępstwie, lub wniosku o ściganie.

Jeśli chodzi o zawiadomienie o przestępstwie, to można tu wyróżnić **obywatelski (społeczny) oraz prawny obowiązek** zawiadamiania o przestępstwie.

Art. 304 § 1 kpk stanowi, iż każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma **społeczny obowiązek** powiadomić o tym prokuratora lub policję.

Obowiązek prawny składania zawiadomień o przestępstwie dotyczy:

- instytucji państwowych, samorządowych i społecznych, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. Instytucje takie są zobligowane tak-

że do przedsięwzięcia, do czasu przybycia organu ścigania, bądź wydania przez ten organ stosownego zarządzenia niezbędnych czynności, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa (art. 304 § 2 kpk);

- każdego obywatela, mającego wiarygodną informację o przestępstwie zabójstwa, bądź jednym z najpoważniejszych przestępstw przeciwko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym RP (np. szpiegostwo, zdrada kraju). Niespełnienie takiego obowiązku opatrzone jest sankcją karną w postaci kary pozbawienia wolności do lat 5 (art. 240 kk).

Jednakże nie zawsze zawiadomienie o przestępstwie bądź informacja własna organów ścigania wystarcza do stwierdzenia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, jako podstawy wszczęcia procesu karnego. W takich sytuacjach organ postępowania przygotowawczego może dokonać czynności sprawdzających, określonych w art. 307 kpk.

Nowy kodeks rozszerza w sposób wyraźny zakres instytucji czynności sprawdzających i określa je mianem „postępowania sprawdzającego”, obejmując tym terminem także sprawdzanie własnych informacji organu ścigania nasuwających przypuszczenie, iż popełniono przestępstwo. Jednakże w tym przypadku organ ścigania nie jest związany terminami dokonania sprawdzeń, gdyż obowiązują one jedynie przy sprawdzaniu zawiadomienia o przestępstwie (art. 307 § 5 w zw. z § 2 kpk). W postępowaniu takim nie przeprowadza się czynności wymagających formy protokolarnej ani dowodu z opinii biegłego, natomiast możliwe jest przyjęcie do protokołu wniosku o ściganie bądź zawiadomienia o przestępstwie (art. 307 § 2 kpk). Czynności sprawdzające powinny mieć więc z zasady charakter czynności operacyjnych a nie procesowych, nie mających waloru dowodowego. Różnice między sprawdzaniem zawiadomienia o przestępstwie a sprawdzaniem własnych informacji organów ścigania sprowadzają się do tego, że w przypadku sprawdzania informacji własnych nie zachodzi konieczność (a właściwie możliwość) przesłuchiwania osoby składającej zawiadomienie o przestępstwie, bądź wniosek o ściganie (gdyż taka tu nie występuje) oraz, jak wspomniano wcześniej, organ ścigania nie jest ograniczony 30-dniowym terminem wykonania czyn-

ności sprawdzających, obowiązującym w przypadku sprawdzeń zawiadomień bądź wniosków o ściganie (art. 307 § 1 kpk).

Kodeks postępowania karnego z 1997 r. pozwala na wyróżnienie podstawowych faz) (etapów) postępowania przygotowawczego oraz ich punktów granicznych:

1. wszczęcie postępowania przygotowawczego

postępowanie „w sprawie” (*in rem*)

2. przedstawienie zarzutów

postępowanie przeciwko osobie (*in personam*)

Ad 1. Jeśli informacje uzyskane dzięki zawiadomieniu o przestępstwie, wniosku o ściganie, bądź w toku czynności sprawdzających wskazują na uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, organ ścigania obowiązany jest wydać niezwłocznie postanowienie o wszczęciu dochodzenia lub śledztwa. W przeciwnym wypadku wydaje decyzję o odmowie wszczęcia postępowania.

Decyzję taką podejmują różne organy, w zależności od formy postępowania:

w śledztwie postanowienie o jego wszczęciu, odmowie wszczęcia i umorzeniu wydaje prokurator;

w dochodzeniu postanowienie o jego wszczęciu wydaje Policja, przesyłając niezwłocznie odpis prokuratorowi. Natomiast postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzenia wydaje prokurator albo Policja, lecz w tym ostatnim przypadku wymaga ona zatwierdzenia przez prokuratora (art. 305 § 3 kpk).

O podjęciu decyzji o wszczęciu, odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego informuje się osobę lub instytucję, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie oraz ujawnionego pokrzywdzonego, zaś podejrzanego - o umorzeniu tego postępowania - z pouczeniem o przysługujących im uprawnieniach (art. 305 § 4 kpk).

Pokrzywdzonemu oraz instytucji państwowej, społecznej, bądź samorządowej przysługuje zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, zaś stronom - na postanowienie o jego umorzeniu. W celu złożenia zażalenia mogą się one

zapoznawać z aktami sprawy (art. 306 § 1 kpk). Jak już wskazano wcześniej, przy analizie uprawnień pokrzywdzonego, zażalenie takie wnosi się do prokuratora nadrzędnego nad prokuratorem, który wydał lub zatwierdził postanowienie o umorzeniu, a jeśli nie zostanie ono uwzględnione - trafia do sądu (art. 306 § 2 kpk).

Za zwiększenie praw jednostki w procesie karnym należy uznać regulację kodeksu z 1997 r. wprowadzającą zażalenie na bezczynność organów ścigania, które może złożyć zawiadamiający o przestępstwie, jeśli w terminie 6 tygodni od złożenia zawiadomienia nie zostanie powiadomiony o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania. Zażalenie takie rozpatruje (w zależności od formy postępowania) prokurator powołany do nadzoru nad danym organem ścigania, bądź prokurator nadrzędny (art. 306 § 3 kpk).

Od momentu wszczęcia postępowania przygotowawczego toczy się ono **w sprawie (in rem)**, gdyż o ile ujawniono przestępstwo, nie jest jeszcze znana osoba podejrzana o jego popełnienie. Aktywność działania organów ścigania jest więc w tej fazie ukierunkowana na wykrycie takiej osoby. W przypadku jednak, gdy w momencie wykrycia przestępstwa znana jest tożsamość osoby podejrzanej o jego popełnienie (np. został on ujęty na gorącym uczynku), fazę *in rem* od momentu wszczęcia postępowania zastępuje faza *in personam*.

Ad 2. Generalnie należy stwierdzić, iż czynnością procesową powodującą przejście postępowania przygotowawczego ze stadium *in rem* do stadium *in personam* jest **przedstawienie zarzutów**. Można tu wyróżnić dwie postacie tej instytucji:

przedstawienie zarzutów zwykłe;

przedstawienie zarzutów uproszczone.

Podstawą **zwykłego przedstawienia zarzutów** jest dostatecznie uzasadnione podejrzenie iż określona osoba popełniła przestępstwo (faktyczna podstawa (art. 313 § 1 kpk). W takiej sytuacji na podstawie dowodów uzasadniających to podejrzenie sporządza się postządstawieniu zarzutów, ogłasza się je podejrzanemu i przesłuchuje go. Takie postanowienie powinno zawierać określenie osoby podejrzanego, zarzucanego mu czynu oraz podania jego kwalifikacji prawnej (art. 313 § 2 kpk). Ze względu na ustną formę tej czynności procesowej, do

czasu zapoznania się z aktami postępowania podejrzany może żądać ustnego przedstawienia mu zarzutów, a także sporządzenia pisemnego uzasadnienia postanowienia - o czym należy go pouczyć. Uzasadnienie powinno zawierać przede wszystkim fakty i okoliczności przyjęte za podstawę zarzutów (art. 313 § 4 kpk).

W przypadku, gdy w toku postępowania przygotowawczego okaże się, iż podejrzanemu należy zarzucić dodatkowy czyn, bądź czyn w zmienionej istotnie postaci, jak też zastosować surowszą kwalifikację prawną czynu, wówczas wydaje się nowe bądź uzupełniające postanowienie o przedstawieniu zarzutów przy zachowaniu określonego wyżej trybu postępowania (art. 314 kpk).

Uproszczone przedstawienie zarzutów może mieć miejsce w przypadkach czynności nie cierpiących zwłoki (dochodzenia w niezbędnym zakresie). W toku dochodzenia w niezbędnym zakresie można przesłuchać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów, jeśli zachodzą przesłanki do sporządzenia takiego postanowienia (art. 308 § 2 kpk).

Zwiększeniu, w porównaniu z d. kpk z 1969 r., uległy uprawnienia prokuratora, gdyż ma on zgodnie z nową ustawą dłuższy, 5-cio dniowy termin (dotychczas 3-dniowy) do zatwierdzenia zarzutów przedstawionych podejrzanemu w toku dochodzenia w niezbędnym zakresie. Ponadto kodeks z 1997 r. przewiduje, iż w powyższym zakresie prokurator albo wydaje postanowienie o przedstawieniu zarzutów, albo odmawiając wydania takiego postanowienia w stosunku do osoby przesłuchanej w charakterze podejrzanego, umarza postępowanie (art. 308 § 3 kpk). Nowa regulacja uzupełniła lukę ustawową, gdyż na gruncie kodeksu z 1969 r. w powyższej sytuacji prokurator miał jedynie możliwość odmowy wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów. W ten sposób ustawodawca rozstrzygnął wątpliwości co do charakteru prawnego decyzji o odmowie wydania przedmiotowego postanowienia, narosłe pod rządami poprzedniego ustawodawstwa, statuując w takiej sytuacji wymóg, iż powrót do postępowania przygotowawczego wobec tej samej osoby będzie wymagał wznowienia wobec niej dochodzenia lub śledztwa (art. 327 § 2 kpk).

3. Formy postępowania przygotowawczego

Nowy kodeks postępowania karnego przewiduje dwie podstawowe formy postępowania przygotowawczego:

śledztwo;

dochodzenie.

Obie te formy postępowania można odróżnić w oparciu o kryterium:

- a) **podmiotowe: organ prowadzący bądź osoba podejrzanego;**
- b) **przedmiotowe (czyn przestępny).**

Ad a. Śledztwo jest domeną prokuratora, zaś dochodzenie jest prowadzone przez Policję (art. 311 § 1 i 2 kpk), bądź inne organy. Uprawnienia Policji przysługują także organom Straży Granicznej, Urzędu Ochrony Państwa oraz kontroli finansowej, w zakresie ich właściwości, bądź innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych (art. 312 kpk).

Wśród śledztw można wyróżnić:

śledztwa własne prowadzone przez prokuratorów osobiście (art. 311 §1 kpk);

śledztwa powierzone przez prokuratora Policji (art. 311 § 3 kpk):

- w całości,
- w określonym zakresie,
- w celu dokonania poszczególnych czynności śledczych.

Jednakże powierzenie śledztwa w całości lub w części Policji obwarowane jest ograniczeniem polegającym na tym, iż nie może obejmować czynności wymagających formy **postanowień** oraz wszelkich czynności związanych z przedstawieniem zarzutów, zmianą postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub zamknięciem postępowania przygotowawczego (art. 311 § 4 kpk), chyba że zachodzi przypadek czynności nie cierpiących zwłoki (art. 308 § 2 i 3 kpk).

Kryterium podmiotowe organu prowadzącego uzupełniane jest przez przyjęcie konstrukcji obligatoryjnego śledztwa w sprawach, gdy podejrzanym jest funkcjonariusz Policji, UOP, Straży Granicznej lub

finansowych organów dochodzenia (art. 309 §1 pkt 4 kpk). W takim przypadku nie jest możliwe powierzenie czynności śledczych Policji, czy innemu organowi ścigania.

Nie negując słuszności takiego rozwiązania, opartego na założeniu, iż prokurator, jako wykwalifikowany prawnik obdarzony gwarancjami niezależności, daje większą rękojmię bezstronności w takich sprawach niż policja, trudno przypuszczać, aby bez pomocy innych organów był on w stanie wykonać wszelkie czynności śledcze.

Ad b). Zakres spraw, w których jest prowadzone śledztwo, określono podobnie jak w d. kpk z 1969 r. opierając je na kryterium wagi sprawy (art. 309 § 1 kpk). Należą do nich przede wszystkim sprawy o zbrodnie, występki wymienione w art. 309 § 1 pkt 2 kpk oraz inne występki, które na mocy ustawy należą do właściwości sądu wojewódzkiego (art. 309 § 1 kpk). W tych przypadkach **prowadzenie śledztwa jest obligatoryjne**.

Oprócz konstrukcji śledztwa obligatoryjnego utrzymano, wzorem kodeksu z 1969 r. instytucję **śledztwa fakultatywnego**, które może być prowadzone w każdej sprawie ze względu na jej wagę lub zawiłość (art. 309 § 1 pkt 5 kpk).

Kodeks postępowania karnego z 1997 r. przewiduje podstawowe terminy czasu trwania dochodzenia (1 miesiąc) i śledztwa (3 miesiące). Prokurator nadrzędny może przedłużyć w uzasadnionych wypadkach śledztwo na dalszy okres oznaczony, nie przekraczający 1 roku. Przedłużenie tego okresu na dalszy okres oznaczony może nastąpić jedynie na mocy decyzji Prokuratora Generalnego (art. 309 § 2 i 3 kpk).

Wśród **dochodzeń** można wyróżnić:

dochodzenie zwykłe;

dochodzenie uproszczone;

dochodzenie w niezbędnym zakresie.

Dochodzenie jest prowadzone w sprawach, w których prowadzenie śledztwa nie jest obowiązkowe. Powinno być ono ukończone w ciągu jednego miesiąca, jednakże może być przedłużone przez prokuratora nadzorującego do 3 miesięcy, z możliwością jego dalszego

przedłużenia, lecz także nie dłużej niż do 3 miesięcy. W wypadku niezakończenia dochodzenia w powyższym terminie, sprawa musi być przejęta do śledztwa (art. 310 § 2 i 3 kpk).

Jedną z najważniejszych różnic pomiędzy śledztwem i dochodzeniem stanowią znaczne możliwości odstępowania od protokolarnego utrwalania czynności dochodzących. Zgodnie z art. 319 kpk dochodzenie można ograniczyć do ustalenia, czy zachodzą wystarczające podstawy do wniesienia aktu oskarżenia lub innego zakończenia postępowania. Należy jednak w dochodzeniu dokonać czynności związanych z przedstawieniem zarzutów (art. 313 kpk), ich zmianą (art. 314 kpk), zamknięciem dochodzenia (art. 321 kpk), przesłuchać podejrzanego i pokrzywdzonego oraz utrwalić w formie protokolarnej czynności, których nie będzie można powtórzyć. Od utrwalenia innych czynności można odstąpić, sporządzając jedynie notatki urzędowe, które nie mogą być odczytywane na rozprawie (art. 393 § 1 kpk). Notatki takie mają służyć jedynie prokuratorowi przy podejmowaniu decyzji o losach oskarżenia oraz formalnego (protokolarnego) przeprowadzenia wskazanych w notatce dowodów w dalszym toku postępowania przygotowawczego.

Jednakże uproszczenia przewidziane w art. 319 kpk nie mają charakteru obligatoryjnego i w zależności od sytuacji dochodzenie zwykle może być nadal sformalizowane, tak jak śledztwo, lub przybrać formę wolną od formalizmów dowodowych, uproszczoną. Wprawdzie o skorzystaniu z uproszczeń określonych przez art. 319 §1 kpk ma decydować organ prowadzący dochodzenie, jednak strona może zawsze żądać spisania protokołu z każdej czynności dowodowej (art. 319 § 2 kpk). Można przypuszczać, że nawet jeśli strony nie wykażą w tej mierze stosownej inicjatywy, organy prowadzące dochodzenie będą ostrożnie korzystały z nowego uregulowania. Ponieważ wyniki dochodzenia będą mogły stanowić podstawę do złożenia przez prokuratora do sądu nie tylko aktu oskarżenia, jak to jest obecnie, lecz także wniosku o warunkowe umorzenie postępowania, bądź skazania oskarżonego bez wyznaczania rozprawy, wydaje się możliwa tendencja do nadmiernej rozbudowy zakresu postępowania dowodowego w dochodzeniu. Organ dochodzeniowy, mając do wyboru bądź skorzystanie z uproszczeń i odformalizowanie postępowania, bądź trudności z zebraniem i utrwaleniem pominiętych dowodów w razie ewentualnego

zwrotu sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego, może wybrać rozwiązanie pierwsze.

Obok dochodzenia zwykłego kpk przewiduje **dochodzenie uproszczone**, w którym w pełni znajdują zastosowanie uproszczenia przewidziane w art. 319 kpk (art. 468 kpk). Ponadto znajdują w nim zastosowanie dalsze uproszczenia, dotyczące już czynności procesowych innych niż dowodowe. Możliwe jest tu ustne przedstawienie zarzutów (art. 473 kpk) i przeprowadzenie końcowego zaznajomienia podejrzanego z materiałem dowodowym jedynie na jego wniosek (art. 474 § 1 kpk (oraz skrócony akt oskarżenia (art. 474 § 3 kpk). Wprowadzono jednocześnie obowiązek przekazywania prokuratorowi odpisu postanowienia o wszczęciu dochodzenia (art. 472 § 1 kpk), oraz zatwierdzanie przez prokuratora postanowień o odmowie wszczęcia dochodzenia, jego umorzeniu, bądź zawieszeniu postępowania (art. 472 § 2 kpk).

Odstępstwo od zasady, iż wszczęcie dochodzenia bądź śledztwa wymaga uprzedniego wydania postanowienia w tym zakresie stanowi instytucja **czynności nie cierpiących zwłoki, czyli tzw. dochodzenia w niezbędnym zakresie**. Kodeks postępowania karnego z 1997 r. wyraźnie określa pięciodniowy termin na ich wykonanie, liczony od wykonania pierwszej czynności zabezpieczającej, od której również rozpoczynają się ustawowe terminy dochodzenia lub śledztwa (art. 308 § 4 i 5 kpk). Ustawa przewiduje, iż w granicach koniecznych dla zabezpieczenia śladów i dowodów przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem, prokurator albo Policja mogą w każdej sprawie przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności procesowe, a zwłaszcza dokonać oględzin (także z udziałem biegłych), przeszukania lub poddania osoby podejrzanego badaniom lekarskim bądź psychologicznym określonym w art. 74 § 2 pkt.1 kpk, bądź dokonać innych koniecznych czynności, jak pobrania próby krwi lub wydzielin organizmu (art. 308 § 1 kpk).

W tym przypadku mamy do czynienia z zatarciem podmiotowych i przedmiotowych kryteriów odróżnienia śledztwa i dochodzenia. Jednakże takie odstęstwa od zasady wszczynania postępowania przygotowawczego dopiero po wydaniu formalnego postanowienia o jego wszczęciu łągodzi krótki okres na wykonanie czynności nie cier-

piątych zwłoki oraz regulacja, iż po dokonaniu takich czynności w sprawach, w których obowiązkowe jest śledztwo, prowadzący takie dochodzenie przekazuje niezwłocznie sprawę prokuratorowi (art. 308 § 1 kpk).

4. Gwarancje praw jednostki

Jeśli chodzi o gwarancje praw jednostki w postępowaniu przygotowawczym, to większość z nich została już opisana we wcześniejszych partiach opracowania, przy analizie uprawnień podejrzanego i pokrzywdzonego. W tym miejscu należy jednak podkreślić, że nowy kodeks z 1997 r. wyraźnie stwierdza, iż podejrzany i pokrzywdzony są stronami postępowania przygotowawczego (art. 299 § 1 kpk). Wzorem poprzedniego kodeksu, nowe ustawodawstwo utrzymuje założenie, iż podejrzany pojawia się w procesie przez przedstawienie zarzutów, z tym że obecnie określa się wyraźnie, że chodzi tu zarówno o wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, jak i przedstawienie zarzutów w związku z przesłuchaniem w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 kpk).

Ponadto, jak wskazano we wcześniejszych partiach niniejszego opracowania, kodeks wyraźnie stanowi, iż już przed pierwszym przesłuchaniem podejrzany powinien być pisemnie pouczone o swoich uprawnieniach i obowiązkach procesowych (art. 300 kpk).

Nowy kpk z 1997 r. poszerza też gwarancje udziału stron w czynnościach dowodowych postępowania przygotowawczego. Stanowi przede wszystkim, iż stronie, która złożyła określony wniosek dowodowy oraz jej obrońcy bądź pełnomocnikowi nie można w ogóle odmówić dopuszczenia do udziału w czynności (art. 315 § 2 kpk). Kodeks stwarza jedynie możliwość niesprowadzania podejrzanego pozbawionego wolności, jeżeli spowodowałoby to znaczne trudności.

Zgodnie z art. 316 § 1 kpk, jeżeli czynności śledztwa lub dochodzenia nie będzie można powtórzyć na rozprawie, należy strony, ich pełnomocników, przedstawicieli ustawowych i obrońców (o ile są w sprawie ustanowieni) dopuścić do czynności, chyba że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu. Zaistnienie niebezpieczeństwa utraty lub zniekształcenia dowodu upoważnia organ procesowy także do niesprowadzania podejrzanego pozbawionego

wolności, gdy zwłoka z tym związana mogłaby takie niebezpieczeństwo spowodować (art. 316 § 2 kpk).

Czynności niepowtarzalne powinny w tym przypadku być rozumiane szeroko, np. oględziny połączone z otwarciem zwłok (art. 209 kpk), oględziny przedmiotu, który może ulec zniszczeniu podczas ekspertyzy, jak i czynności, co do których istnieje uzasadniona obawa, że nie będzie można ich powtórzyć na rozprawie, np. przesłuchanie ciężko chorego świadka lub wybierającego się za granicę (por. art. 316 § 3 kpk), czy też czynności niepowtarzalne ze względu na zmiany w psychice świadka, np. okazanie osoby lub rzeczy (art. 173 kpk). Należy do nich zaliczyć zarówno czynności zmierzające do utrwalenia dowodów znajdujących się już we władaniu organów procesowych, jak i czynności zmierzających do ich uzyskania (poszukiwawczych), np. przeszukanie.

Kodeks postępowania karnego z 1997 r. przewiduje również obowiązkowe dopuszczenie stron, ich obrońców i pełnomocników procesowych do czynności, dokonywanych wskutek złożonego przez nich żądania (art. 315 § 2 kpk).

Podobnie, w przypadku dopuszczenia dowodu z opinii biegłych, podmiotom owym doręcza się postanowienie w tym przedmiocie i zezwala na wzięcie udziału w przesłuchaniu biegłych oraz zapoznanie się z pisemną opinią biegłego. Jednakże oskarżonego pozbawionego wolności nie sprowadza się, jeśli powodowałoby to znaczne trudności (art. 318 kpk).

Natomiast w kwestii udziału stron, ich przedstawicieli, pełnomocników i obrońców w innych czynnościach procesowych, które będzie można powtórzyć na rozprawie, nowy kpk przewiduje uprawnienie prokuratora do odmowy dopuszczenia do udziału w czynności w oparciu o niezbyt ostre kryterium „w szczególnie uzasadnionych przypadkach” i ze względu „na ważny interes” śledztwa lub dochodzenia (art. 317 § 2 kpk). Mimo że następuje tu pewne zaostrzenie kryterium odmowy w porównaniu z poprzednim kpk z 1969 r., jednakże nie należy chyba przeceniać wagi nowego uregulowania w świetle faktu, iż negatywne postanowienie prokuratorskie w tej mierze nie podlega zaskarżeniu.

Zgodnie z nową ustawą karnoprocesową z 1997 r., strony mogą składać zażalenia na postanowienia i zarządzenia wydane w postępowaniu przygotowawczym na zasadach ogólnych (art. 465 w zw. z art. 459 kpk). Kodeks postępowania karnego z 1997 r. rozszerza krąg postanowień, na które przysługuje stronom zażalenie, wprowadzając m.in. zażalenie na odmowę udostępnienia akt w postępowaniu przygotowawczym, jak i na inne czynności naruszające ich prawa (art. 302 § 2 kpk). Natomiast osoby nie będące stronami mogą składać zażalenia zarówno na decyzje, jak i na inne czynności naruszające ich prawa (art. 302 § 1 i 2 kpk). Wydaje się jednak, iż powołany art. 302 kpk kodeksu z 1997 r., nie rozstrzygnął ostatecznie sporu doktrynalnego, czy w postępowaniu przygotowawczym osoby nie będące stronami mogą posiadać więcej praw niż strony procesowe.

5. Sposoby zakończenia postępowania przygotowawczego

Zakończenie postępowania przygotowawczego może przybrać formę trzech podstawowych decyzji:

zamknięcia;

umorzenia;

zawieszenia.

Zamknięcie śledztwa lub dochodzenia może nastąpić, jeśli organ procesowy uzna, iż zostały zrealizowane możliwe do osiągnięcia cele, a w szczególności wyczerpany zakres materiału dowodowego, jaki był możliwy i konieczny do zebrania i utrwalenia na tym etapie procesu. W przypadku zaistnienia podstawy do takiej decyzji, organ prowadzący postępowanie powiadamia podejrzanego i obrońcę o terminie końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania, z pouczeniem ich o prawie uprzedniego przejrzenia akt w określonym przez organ terminie. Ustawa przewiduje wymóg, aby był to termin „odpowiedni” (a więc wystarczający), a ponadto powinien być tak wyznaczony, aby obrona była zawiadomiona o nim przynajmniej na 7 dni przed dokonaniem czynności (art. 321 § 1 i 2 kpk). W czynnościach zaznajomienia się oskarżonego z aktami ma prawo, a w przypadku obrony obligatoryjnej - obowiązek wziąć udział jego obrońca (art. 321 § 3 kpk).

Jednakże tylko w przypadku obrony obligatoryjnej nie usprawiedliwione niestawiennictwo obrońcy tamuje bieg postępowania (art. 321 § 4 kpk). Po przejrzeniu akt postępowania strony mogą składać wnioski o jego uzupełnienie w terminie 3 dni, i wówczas służy im prawo udziału w czynnościach uzupełniających (art. 321 § 5 kpk). W przypadku, gdy nie zachodzi potrzeba uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia (nie zgłoszono wniosków, lub zostały już one uwzględnione) wydaje się postanowienie o zamknięciu postępowania i ogłasza się je, lub o jego treści zawiadamia strony, ich pełnomocników i obrońców (art. 321 § 6 kpk)

Umorzenie postępowania przygotowawczego następuje, jeżeli śledztwo bądź dochodzenie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia.

Możliwe są wówczas następujące sytuacje.

Umorzenie dokonywane przez prokuratora, który w przypadku poczytalnego oskarżonego nie musi uprzednio zaznajamiać podejrzanego z materiałami postępowania. Postanowienie o umorzeniu powinno zawierać, oprócz ogólnych wymogów przewidzianych dla formy postanowienia w art. 94 kpk, także określenie czynu i jego kwalifikację prawną, wskazanie przyczyn umorzenia, a w przypadku istnienia podejrzanego - jego dane personalne (art. 322 kpk).

Istotnym novum, stanowiącym wyjątek od zasady legalizmu ścigania, jest instytucja umorzenia absorpcyjnego, uregulowana w art. 11 kpk, której pierwowzór stanowi niewątpliwie art. 154 niemieckiego kpk (StPO). Umorzenie takie może być fakultatywnie zastosowane w sprawach o występki, zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5, jeżeli orzeczenie wobec oskarżonego kary byłoby oczywiście niecelowe ze względu na rodzaj i wysokość kary prawomocnie orzeczonej za inne przestępstwo (art. 11 § 1). Przesłanką negatywną stosowania tej instytucji jest naruszenie przez umorzenie interesu pokrzywdzonego. Przepis art. 11 § 2 kpk przewiduje możliwość zawieszenia postępowania, jeśli kara za inne przestępstwo w określonej wyżej sytuacji nie jest jeszcze prawomocnie orzeczona. Takie zawieszone postępowanie należy podjąć lub umorzyć przed upływem 3 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia w sprawie o inne przestępstwo.

U podstaw nowej regulacji leży niewątpliwie założenie oszczędzania sił i środków przeznaczonych na ściganie przestępstw, co umożliwi ich koncentrację na najpoważniejszej przestępczości.

Umorzenie ze względu na niepoczytalność podejrzanego.

W przypadku ustalenia, że podejrzany dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności i jednocześnie istnieją podstawy do zastosowania środków zabezpieczających, prokurator kierować będzie sprawę do sądu z wnioskiem o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 kpk). W porównaniu z d. kpk z 1969 r. (art. 282) zawężeniu uległy więc kompetencje prokuratora, gdyż nie może on już samodzielnie umorzyć postępowania i musi wystąpić do sądu o zastosowanie tych środków. Wydaje się, że przekazanie kompetencji do umorzenia postępowania w takich sytuacjach stanowi wzmoczenie gwarancji praw jednostki i jest w pełni zgodne ze standardami praw człowieka, a w szczególności Europejską Konwencją Ochrony Praw Człowieka.

W powyższej sytuacji nowe uregulowania przewidują, iż sąd rozstrzyga tę kwestię na posiedzeniu przed rozprawą (art. 339 § 1 i 340 kpk), przeprowadzonym w warunkach pełnej kontradiktoryjności, to znaczy z udziałem stron procesowych (art. 339 § 5 kpk).

Istotne zmiany nastąpiły również w dziedzinie stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego. Wątpliwości ze strony doktryny co do kompetencji prokuratorów przy wymierzaniu *de facto* wymiaru sprawiedliwości w tych sprawach, jako przedstawicieli organu niesądowego, miały u podłoża nie tylko argumenty o charakterze zasadniczym (m.in. sprzeczność z normami prawa międzynarodowego), lecz i praktyczne, wynikające z wadliwej praktyki procesowej. W świetle nowego kodeksu, w przypadku zaistnienia podstaw do warunkowego umorzenia postępowania karnego, prokurator może jedynie zwrócić się do sądu z wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania, który zastępuje wówczas akt oskarżenia (art. 336 § 1 kpk). Wniosek taki powinien więc określać osobę oskarżonego, zarzucany mu czyn i jego kwalifikację prawną, natomiast w zakresie uzasadnienia może się ograniczyć do wskazania dowodów świadczących o tym, że wina oskarżonego nie budzi wątpliwości oraz wskazania okoliczności uzasadniających warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 § 2

kpk). Jeśli sąd rozstrzygający na posiedzeniu przed rozprawą w przedmiocie zasadności wniosku prokuratora (art. 341 kpk) nie znajdzie podstaw do warunkowego umorzenia, wniosek ten zastępuje akt oskarżenia. W tym przypadku oskarżyciel publiczny jest zobowiązany, w terminie 7 dni do uzupełnienia wniosku o wykazy dowodów, które mają być przedstawione na rozprawie i listę ujawnionych pokrzywdzonych (art. 333 i art. 341 § 2 *in fine* kpk).

Zawieszenie postępowania przygotowawczego może nastąpić, jeżeli zachodzi długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca prowadzenie postępowania, a w szczególności jeżeli nie można ująć podejrzanego, albo nie może on brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby. Postanowienie o zawieszeniu postępowania, jeżeli nie zostało wydane przez prokuratora, wymaga jego pisemnego zatwierdzenia (art. 325 kpk). Na postanowienie w przedmiocie zawieszenia postępowania przysługuje zażalenie (art. 22 § 2 kpk).

6. Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym

Jeśli chodzi o nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym, to należy stwierdzić, iż nowy kodeks postępowania karnego dąży do wzmocnienia tej instytucji. Uzupełniając wcześniejsze rozważania należy podkreślić, że nadzór prokuratorski rozciąga się na wszystkie czynności wstępnego etapu procesu, z wyjątkiem tych, które prowadzi sam prokurator (art. 326 § 1 kpk) bądź sąd, obejmując nim również postępowanie sprawdzające (art. 307 kpk). Nadzór ten obejmuje nie tylko czynności poprzedzające wszczęcie postępowania przygotowawczego, jego przebieg i zakończenie, ale dotyczy także jego szczególnej formy, jaką jest dochodzenie uproszczone.

Nadzór charakteryzuje z jednej strony możliwość władczego ingerowania w działania nadzorowanego organu ścigania, z drugiej zaś łączy się on z odpowiedzialnością prokuratora za prawidłowy i sprawny przebieg postępowania (art. 326 § 2 kpk).

Uprawnienia prokuratora przysługujące mu z tytułu prowadzonego nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym, są w szczególności określone w art. 326 § 3 kpk. Można wśród nich wyróżnić:

prawo do informacji i uczestnictwa w czynnościach postępowania przygotowawczego: może on zaznajamiać się z materiałami postępowania, zaznajamiać z zamierzeniami prowadzącego postępowanie, uczestniczyć w czynnościach prowadzonych przez organy ścigania;

władczą ingerencję w działania prowadzących postępowanie przygotowawcze przez wskazywanie im kierunków postępowania, wydawanie postanowień i zarządzeń lub poleceń oraz zmienianie i uchylanie postanowień i zarządzeń wydanych przez prowadzącego postępowanie;

prawo substytucji nadzorowanych organów, czyli możliwość przejęcia całej sprawy, bądź określonych czynności procesowych do osobistego prowadzenia.

Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym jest **nadzorem procesowym**, jednakże łączy się on z **nadzorem służbowym**, prowadzonym np. w ramach struktur policyjnych przez przełożonego policjanta prowadzącego postępowanie przygotowawcze. W nowym kpk z 1997 r. za ważną gwarancję skuteczności nadzoru prokuratorskiego należy uznać regulację, iż w razie niewykonania przez organ nie będący prokuratorem postanowienia, zarządzenia lub polecenia wydanego przez prokuratora sprawującego nadzór, na jego żądanie przełożony funkcjonariusza wszczyna postępowanie służbowe. O wyniku takiego postępowania przełożony ma obowiązek poinformować prokuratora (art. 326 § 4 kpk).

Powyższe uprawnienia nadzorcze prokuratora nie kończą się wraz z zakończeniem postępowania przygotowawczego. Szczególnym uprawnieniem prokuratora jest możliwość wzruszania prawomocnych postanowień o umorzeniu postępowania przygotowawczego.

Można tu wymienić podjęcie na nowo, wznowienie i nadzwyczajne wznowienie prawomocnie umorzonego śledztwa bądź dochodzenia.

1. **Podjęcie na nowo** prawomocnie umorzonego postępowania przygotowawczego może nastąpić w każdym terminie (chyba że nastąpiło przedawnienie ścigania) na mocy postanowienia prokuratora, który uprzednio umorzył postępowanie lub zatwierdził postanowienie o umorzeniu, jeżeli nie będzie toczyć się przeciwko osobie, która w poprzednim postępowaniu występowała w charakterze podejrzanego. Regulację tę stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy odmówiono wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 327 § 1 kpk).

2. **Wznowienie** prawomocnie umorzonego postępowania przygotowawczego następuje tylko przeciwko osobie, która występowała w tym postępowaniu w charakterze podejrzanego. Następuje ono na mocy postanowienia prokuratora nadrzędnego nad tym, który wydał lub zatwierdził postanowienie o umorzeniu. Gwarancję praw podejrzanego stanowi wymóg, iż podstawą wznowienia musi być ujawnienie nowych, istotnych faktów i dowodów, nieznanych w uprzednim postępowaniu oraz stosowanie ustawowych ograniczeń okresu tymczasowego aresztowania do łącznego czasu trwania tego środka (w postępowaniu umorzonym i wznowionym) (art. 327 § 2 kpk).

Podjęcie na nowo bądź wznowienie postępowania przygotowawczego poprzedzone może być dokonaniem przez prokuratora czynności dowodowych, sprawdzających zasadność podjęcia takich decyzji. Jeśli po wniesieniu aktu oskarżenia stwierdzi się bezzasadność decyzji o wznowieniu postępowania przygotowawczego, decyzję o umorzeniu postępowania podejmuje sąd (art. 327 § 4 kpk).

3. **Nadzwyczajne wznowienie** prawomocnie umorzonego postępowania przygotowawczego może nastąpić na mocy decyzji Prokuratora Generalnego, który uchyla postanowienie o umorzeniu w stosunku do osoby, która uzyskała status podejrzanego w umorzonym postępowaniu, jeśli uzna umorzenie za bezzasadne. Wznowienie takie nie jest możliwe w przypadku, gdy sąd utrzymał w mocy postanowienie o umorzeniu (art. 328 § 1 kpk).

Nadzwyczajne wznowienie jest niekiedy nazywane **quasi-kasacją**. Do kasacji upodabnia tę instytucję wysoka ranga organu podejmującego decyzję, fakt, iż wzrusza ona postanowienia prawomocne, oraz gwarancja praw jednostki w postaci ograniczenia 6-miesięcznym terminem (od daty uprawomocnienia się postanowienia) możliwości

uchylenia, bądź zmiany postanowienia na niekorzyść podejrzanego. Po upływie tego okresu zmiana, bądź uchylenie może nastąpić wyłącznie na korzyść podejrzanego (art. 328 § 2 kpk). Nie należy jednak zapominać, iż kasacja dotyczy prawomocnych **orzeczeń sądowych** sądu II instancji i jest rozpatrywana przez Sąd Najwyższy.

7. Sądowa kontrola postępowania przygotowawczego

Na tle kodeksu postępowania karnego z 1997 r. można stwierdzić, iż sądowa kontrola postępowania przygotowawczego może przebiegać w różnych płaszczyznach oraz wiązać się z różnymi etapami postępowania. Może ona polegać na powierzeniu postępowania sądom (sędziom sądu rejonowego), które będą nadzorowały czynności podległych im organów, bądź na sprawdzaniu przez sąd czynności wykonanych przez organy niesądowe, w których gestii pozostawiono prowadzenie postępowania przygotowawczego. Kontrola taka może mieć miejsce zarówno w stadium postępowania przygotowawczego, jak i jurysdykcyjnego.

Do decyzji podejmowanych przez sąd w stadium postępowania przygotowawczego należy zaliczyć:

- umarzanie postępowania w razie stwierdzenia nieczytelności podejrzanego i stosowanie środków zabezpieczających (art. 324 kpk);
- decydowanie o skierowaniu podejrzanego na obserwację psychiatryczną w zakładzie leczenia zamkniętego (art. 203 § 2 kpk);
- warunkowe umorzenie postępowania karnego na wniosek prokuratora po zakończeniu postępowania przygotowawczego (art. 336 kpk);
- zarządzanie kontroli i utrwalania treści rozmów telefonicznych (art. 237 § 1 kpk) oraz zatwierdzanie postanowień prokuratora w przypadkach nie cierpiących zwłoki (art. 237 § 2 kpk);
- stosowanie tymczasowego aresztowania w toku dochodzenia i śledztwa (art. 250 i 263 kpk);
- stosowanie aresztu jako kary porządkowej w toku postępowania przygotowawczego, na wniosek prokuratora (art. 290 § 1 kpk);

- wydawanie listu żelaznego w toku dochodzenia lub śledztwa (art. 281 kpk);
- orzekanie o przypadku przedmiotu poręczenia majątkowego (art. 270 § 1 i n. kpk);
- orzekanie o przypadku rzeczy tytułem środka zabezpieczającego po umorzeniu postępowania przygotowawczego (art. 323 § 3 kpk).

Przejawem kontroli następczej (sprawowanej po podjęciu decyzji przez organ ścigania) jest w kpk z 1997 r. rozpatrywanie przez sąd (na posiedzeniu, w składzie 1-osobowym) zażaleń na następujące czynności:

- odmowę wszczęcia postępowania przygotowawczego oraz jego umorzenia, jeśli zażalenie nie zostanie uwzględnione przez prokuratora nadrzędnego (art. 306 kpk);
- postanowienia prokuratora dotyczące kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych (art. 240 kpk);
- postanowienia prokuratora o stosowaniu nieizolacyjnych środków zapobiegawczych (art. 252 § 2 i 3 kpk);
- postanowienia prokuratorskie o zastosowaniu zabezpieczenia majątkowego (art. 293 § 2 kpk);
- postanowienia o zatrzymaniu osoby (art. 246 kpk).

Jak wynika z powyższego, zasadniczą funkcją realizowaną przez sąd w trakcie postępowania przygotowawczego jest funkcja gwarancyjna (zapewnienie gwarancji praw jednostki), której przejawy zostały w nowym kodeksie postępowania karnego znacznie poszerzone. Skromny jest natomiast udział sądu w pełnieniu funkcji przygotowawczej. Jedyną sądową czynnością dowodową w postępowaniu przygotowawczym jest przesłuchanie na wniosek strony lub organu procesowego świadka, jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo, że nie będzie można go przesłuchać na rozprawie (art. 316 § 3 kpk).

8. Mediacja

Zarówno przy warunkowym umorzeniu postępowania karnego, jak i przy rozpatrywaniu wniosku o skazywanie podejrzanego bez przeprowadzania rozprawy dochodzi do głosu funkcja **mediacyjno-**

konsensualna postępowania przygotowawczego. Podstawą realizacji tej funkcji jest uzgodnienie kwestii restytucji, czyli naprawienia szkody lub zadośćuczynienia pokrzywdzonemu. Art. 320 § 1 kpk przewiduje, iż w toku postępowania przygotowawczego prokurator, jeżeli ma to znaczenie dla wystąpienia do sądu ze stosownym wnioskiem, może z własnej inicjatywy albo za zgodą stron skierować sprawę do odpowiedniej instytucji lub osoby godnej zaufania w celu przeprowadzenia mediacji między podejrzanym a pokrzywdzonym (art. 320 § 1 kpk). Warunki, jakim ma odpowiadać mediator bądź instytucja mediacyjna, zostały określone przez projekt rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 1997 r., wydany na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 320 § 3 kpk. Po przeprowadzeniu postępowania mediacyjnego mediator przedstawia swoje sprawozdanie z przebiegu i wyniku mediacji, które prokurator bierze pod uwagę, podejmując decyzję o wystąpieniu z odpowiednim wnioskiem do sądu (art. 320 § 2 kpk).

Podkreślić należy, iż uzgodnienia zawarte pomiędzy pokrzywdzonym a podejrzanym w postępowaniu przygotowawczym (w oparciu o art. 320 kpk) nie są wiążące dla sądu orzekającego, który może kontrolować ich zasadność zarówno w trakcie posiedzenia przed rozprawą jak i na samej rozprawie.

9. Akt oskarżenia

A. Zagadnienie ogólne

Akt oskarżenia to żądanie uprawnionego oskarżyciela wszczęcia postępowania sądowego i ukarania określonego oskarżonego za zarzucone mu przestępstwo.

Zgodnie z kpk z 1997 r. akt oskarżenia powinien być wniesiony przez prokuratora w ciągu 14 dni od daty zamknięcia śledztwa lub dochodzenia, albo od otrzymania aktu oskarżenia sporządzonego przez Policję w postępowaniu uproszczonym. W przypadku podejrzanego tymczasowo aresztowanego termin ten wynosi 7 dni (art. 331 kpk).

Poza trzema podstawowymi elementami określonymi powyżej (osoba oskarżonego, zarzucony mu czyn i jego kwalifikacja prawna) akt oskarżenia powinien spełniać wymogi określone w art. 332 i 333 kpk, W szczególności powinien on zawierać: dane osobopoznawcze

oskarżonego, informacje o stosowaniu środka zapobiegawczego, określenie okoliczności popełnienia czynu i wysokości wyrządzonej nim szkody, wskazanie czy został on popełniony w warunkach powrotu do przestępstwa (art. 64 kk), wskazanie właściwego sądu i trybu postępowania, a także uzasadnienie oskarżenia. Uzasadnienie takie powinno zawierać nie tylko dowody i fakty, na których opiera się oskarżenie i wyjaśnienie podstaw prawnych oskarżenia, ale także okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie (art. 332 § 2 kpk). Regulacja taka ma zapobiegać prezentowaniu przez oskarżyciela przed sądem jednostronnego, oskarżycielskiego obrazu sprawy.

Akt oskarżenia, który stanowi zwięźczenie przygotowawczej funkcji postępowania przygotowawczego, powinien zawierać listę osób, których wezwania żąda oskarżyciel, oraz wykaz innych dowodów, które mają być przeprowadzone na rozprawie.

Akt oskarżenia powinien zawierać również listę ujawnionych pokrzywdzonych, ich adresy oraz adresy osób podlegających wezwaniu na rozprawę. Może on zawierać również istotny wyjątek od zasady bezpośredniości postępowania dowodowego na rozprawie głównej, gdyż prokurator może wnieść o zaniechanie wezwania i odczytanie na rozprawie zeznań świadków przebywających za granicą lub mających stwierdzić okoliczności, którym oskarżony w wyjaśnieniach swych nie zaprzeczył, a okoliczności nie są tak doniosłe, aby konieczne było bezpośrednio przesłuchanie świadków na rozprawie (art. 333 § 2 kpk). Regulacja ta nie dotyczy świadków, którym przysługuje prawo odmowy zeznań (art. 182 kpk).

B. Szczególne rodzaje aktu oskarżenia

Można tu wyróżnić:

uproszczone akty oskarżenia,
namiastki aktów oskarżenia.

Wśród **uproszczonych** aktów oskarżenia można wymienić:

a) akt oskarżenia sporządzony w trybie uproszczonym, który nie musi zawierać uzasadnienia (art. 474 § 3 kpk),

b) akt oskarżenia w sprawach z oskarżenia prywatnego, który może ograniczyć się do oznaczenia osoby oskarżonego, zarzucanego

mu czynu oraz wskazania dowodów uzasadniających oskarżenie. Nie musi on więc określać kwalifikacji prawnej czynu oraz zawierać uzasadnienia (art. 487 kpk),

c) ustny akt oskarżenia, który może być złożony:

- przez pokrzywdzonego na ręce Policji w postępowaniach w sprawach z oskarżenia prywatnego (art. 488 § 1 kpk),
- przez oskarżyciela publicznego jako rozszerzenie oskarżenia na nowy czyn, jeśli zajądą przesłanki z art. 398 § 1 kpk.

Do **namiastek** aktu oskarżenia można zliczyć:

Pisma procesowe, które zastępują akt oskarżenia i pełnią do niego podobne funkcje:

- wniosek o ukaranie w postępowaniu w sprawach o wykroczenia rozpatrywanych przez sądy (art. 509 § 2 kpk);
- wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 kpk);
- wniosek prokuratora o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (324 kpk).

C. Tryb wnoszenia aktu oskarżenia

Razem z aktem oskarżenia przesyła się sądowi akta postępowania przygotowawczego wraz z załącznikami. Każdemu z oskarżonych przesyła się po jednym akcie oskarżenia. O fakcie przesłania aktu oskarżenia do sądu oskarżyciel publiczny zawiadamia oskarżonego i ujawnionego pokrzywdzonego, a także osobę lub instytucję, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie. Istotną gwarancję praw pokrzywdzonego można upatrywać w obowiązku pouczenia przez oskarżyciela publicznego o uprawnieniach związanych z dochodzeniem roszczeń majątkowych i „w razie potrzeby” możliwości występowania w procesie w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 334 § 2 kpk). Nie sposób nie docenić tego uregulowania w świetle badań praktyki procesowej opartej na d. kpk z 1969 r., które wykazały, iż podstawową przyczyną nikłej aktywności pokrzywdzonych w procesie karnym była nieznanomość przysługujących im uprawnień.